

۲ شنبه ۱۴۰۵/۱/۳ - ۳ شوال ۱۴۴۷ - ۲۳ مارس ۲۰۲۶ - درس ۱۱۳ فقه روابط سازمانی انسانی از فقه مدیریت رفتار سازمانی از فقه انگیزش از فقه اداره از فقه معاصر - روابط اربعه - رابطه سوم - رابطه با خلق سازمانی - اصول سبعة - اصل ششم - نصح ۶ - فقه الحدیث ۴

❖ مسئله‌ی ۱۱۳: مشاوران سازمان موظف‌اند بهترین و کامل‌ترین راه حل را برای برون‌رفت از مشکل هم‌کاران مستشیر ارائه دهند و هیچ آمار، اطلاعات و راه‌حلی را کتمان نکنند تا شرط نصیحت را ادا کرده باشند

اخبار باب نصیحت را مورد تفقه قرار داده‌ایم و اکنون نوبت چهارم است. نصیحت بسیار مهم و اساس مدیریت رفتار سازمانی انگیزش بخش است. تا به حال پنج فتوا داده‌ایم و حال فتوای ششم حول مسئله‌ای دیگر ناشی از بایی دیگر از ابواب اخبار نصح:

بَابُ وُجُوبِ نَصْحِ الْمُسْتَشِيرِ.^۱

این باب دو حدیث دارد و این بار تکلیف ساز برای ناصح (نه منصوح) است.

أَحْمَدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيُّ فِي الْمَحَاسِنِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: أَتَى رَجُلًا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ لَهُ جِئْتُكَ مُسْتَشِيرًا إِنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ خَطَبُوا إِلَيَّ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ أَمَّا الْحَسَنُ فَإِنَّهُ مَطْلَاقٌ لِلنِّسَاءِ وَ لَكِنْ رَوَّجَهَا الْحُسَيْنُ فَإِنَّهُ خَيْرٌ لِابْنَتِكَ.^۲

این صحیح فارغ از موضوع، حاوی یک راهبرد نصح است: «المُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ» که صاحب وسائل آن را مربوط به ناصح دانسته است. او باید امین و مؤتمن باشد، لفظه تعالی: «إِنِّي لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ». با این که در خبر کلمه‌ی نصح وجود ندارد، ولی به قرینه‌ی حدیث بعدی از نصح بیگانه نیست، بلکه یگانه است، فافهم. مؤتمن یعنی مورد امانت و «امین شمرده شده». این بار نصیحت به امانت پیوند می‌خورد، گویا مستشار و منصوح امانتی را به ناصح می‌سپارد، امانت اسرارش، اعتمادش، مشکل و مسئله‌اش. او توقع دارد که به خیر برسد و غسل پاسخ را دریافت کند و اسرار او هم محفوظ بماند. مستشار امین مستشیر است و «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا»^۳ خطاب به مستشیر است که هر کس را ناصح امین نشمارد و مپندارد. و نیز خطاب به مستشار است که امانت‌دار باشد، مؤتمن باشد، برای مسئله ناصحانه راه‌حل ارائه دهد و به خیر منصوح حریص و مشفق باشد. بر اساس راهبرد مؤتمن، در سازمان که مورد تراکنش مشورت است از بام تا شام در تمامی رده‌های آن استشاره انجام می‌گیرد. کارکنان مرتب به هم کاران مشورت می‌دهند و می‌گیرند و توأمان مستشار و مستشیر هستند، چه مافوق و چه مادون باشند و چه هم‌تراز. همه‌ی کارکنان ناصح‌اند و منصوح و همه امین‌اند و مؤتمن. وقتی مدیر با مأمورش مشورت می‌کند، او موظف است خیرخواه باشد، بهترین کارشناسی‌ها را ارائه دهد، چیزی را کتمان نکند، به ازای آن پول نخواهد تا ذهن و قلبش جوشان شود، راه‌حل پیدا کند و به مدیرش بگوید، حریص بر توفیق مدیر مستشیر و خائف از عدم موفقیت او باشد. این آن مطلبی است که از راهبرد «مستشار مؤتمن» امیرالمومنین علیه السلام می‌فهمیم و تفقه می‌نماییم.

^۱ الباب ۲۳ فی حدیثان.

^۲ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج. ۱۲، ص. ۴۴؛ برقی، المحاسن، ص. ۶۰۱.

^۳ نساء: ۵۸

وَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ حُسَيْنِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَنْ اسْتَشَارَ أَحَاهُ فَلَمْ يَنْصَحْهُ مُحَضَّ الرَّأْيِ سَلَبَهُ اللَّهُ عِزًّا وَ جَلَّ رَأْيُهُ.^٤

أَقُولُ: وَ تَقَدَّمَ مَا يُدُلُّ عَلَى ذَلِكَ.^٥

این خبر مرسله و معلق^٧ ولی منجبر و معتبر از عمر بن یزید مکمل و مصصح خبر قبلی است (صحیح‌های عبدالله سنن) که در موضع نصیحت صریح است و کلیدواژه‌ی آن «محض^٨ الرأی» است؛ به معنای رأی خالص از هر نوع ناخالصی، رأی ناب، تماماً خیر و خالی از ذره‌ای شر و آسیب که یک مستشار مؤتمن براساس رابطه‌ی اخوت سازمانی باید آن را ارائه دهد تا ناصح شمرده شود و صحت سلب از این وصف را نداشته باشد. اگر این کار را نکند و رأی مغشوش، مشکوک و مشوب به مدیر مستشیر ارائه دهد، مورد تهدید شدید خدا قرار می‌گیرد که قوه‌ی اندیشه و رای از او سلب شود یا مسلوب الرأی گردد. علی القاعده تهدید علامت تکلیفی الزامی است در فعل یا ترک فعل، زیرا بر ترک فعل مستحب، کسی را تهدید—آن هم شدید—نمی‌کنند و این چنین وعیدی حکیمانه نیست، فتدبر. در نتیجه باید گفت که نصیحت با ارائه‌ی «محض الرأی» تکلیف مستشار است اکیداً. و نباید از آن کم گذاشت و باید هرچه به برون‌رفت از مشکل سازمان و مدیریت کمک می‌کند، مشفقانه در خدمت مستشیر منصوح قرار گیرد، والله العالم.

فتحصل که مشاوران سازمان موظف‌اند بهترین و کامل‌ترین راه‌حل را برای برون‌رفت از مشکل هم‌کاران مستشیر ارائه دهند و هیچ آمار و اطلاعات و راه‌حلی را کتمان نکنند تا شرط نصیحت را اداء کرده باشند.^٩

^٤ برقی، المحاسن، ص. ٦٠٢.

^٥ تقدم في الباب ٥٢ من أبواب آداب السفر.

^٦ حر عاملی، وسائل الشیعة.

^٧ عنوان معلق اصطلاحی در علم درایه و از اقسام خبر واحد به شمار می‌رود. به حدیثی «معلق» گویند که از ابتدای سند آن یک راوی یا بیشتر افتاده باشد. از این جهت حدیث معلق از اقسام حدیث مرسل است. برخی حدیث معلق را بر حدیثی که تمامی سند آن افتاده شده باشد نیز اطلاق کرده‌اند، مانند این که گفته شود: «امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ چنین فرمود...»، بدون آن که سلسله‌ی سند آن ذکر گردد. (صدر، نه‌ایة الدراية، صص. ١٨٧-١٨٨)

^٨ مجمع البحرین طریحی و اقرب الموارد شرتونی محض را به معنای خالص کردن معنا کرده‌اند.

^٩ درس ١١٣ فقه الروابط از سلسله‌ی فقه الاداره، ٣ شهر شوال ١٤٤٧.